

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ ТА ЕКОЛОГІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ ТА РИЗИКИ ВИНИКНЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ДЕПРЕСІЙ

*М. С. Пашкевич, д. е. н., професор, НТУ «Дніпровська політехніка»,
pashkevych.m.s@nmu.one, <https://orcid.org/0000-0003-3012-1690>*

Методологія дослідження. Дослідження проблем управління соціально-економічним та екологічним розвитком регіонів та ризиків виникнення територіальних депресій ґрунтується на теоретико-методологічних засадах теорій просторового та регіонального розвитку, інновацій, бюджетування, територіальної конвергенції. Було використано загальнонаукові методи дослідження: метод аналізу та синтезу – при дослідженні політики регіонального вирівнювання; загального й особливого – при обґрунтуванні специфіки територіального устрою; класифікацій – при створенні типології ризиків виникнення територіальних депресій.

Результати. У статті проведено дослідження низки проблем методологічного характеру щодо регіонального вирівнювання, бюджетного регулювання, територіального устрою, стимулювання сприятливого інвестиційного клімату для соціально-економічного та екологічного розвитку регіонів. Показано дискусійний характер деяких аспектів сучасної регіональної політики розвитку. Проаналізовано ризики виникнення територіальних депресій. Обґрунтовано поділ територіальних депресій на природні та техногенні; соціальні, економічні та екологічні; локальні, регіональні, національні та глобальні. Побудовано оптимальну модель відносин між центром та регіонами на сучасному етапі реформування економіки України. Запропоновано агентно-процесний підхід до проектування кластерів територіального соціально-економічного та екологічного розвитку.

Новизна. На основі узагальнення теоретичних положень окреслено проблеми та запропоновано напрями удосконалення управління соціально-економічним та екологічним розвитком з метою запобігання ризикам виникнення просторових депресій.

Практична значущість. Класифікація ризиків виникнення просторових депресій, актуалізація проблем управління соціально-економічним та екологічним розвитком регіонів дозволить формувати більш ефективну політику регіонального розвитку та забезпечувати стимулювання регіональної економіки.

Ключові слова: регіон, регіональна економіка, розвиток, просторова депресія, ризик, управління, соціально-економічний розвиток, екологічний розвиток, інвестиційний клімат, політика.

Постановка проблеми. З метою забезпечення економічного зростання України, підвищення стандартів життя людей незалежно від території проживання, налагодження ефективних інноваційних процесів у розвитку продуктивних сил країни, особливо в умовах кризових економічних явищ, потребують концептуального перегляду існуючі методологічні підходи до формування економічної політики та механізмів регулювання розвитку регіонів.

Проблема, яка пов'язана із забезпеченням оптимальної та ефективної територіальної організації продуктивних сил, полягає у тому, що для різномірних регіонів України повинні бути визначені економічні конкурентні переваги та подолана міжрегіональна диференціація, а також існуюча практика розподілу регіонів на донорів та реципієнтів; регіональна економіка потребує переорієнтації з ресурсомісткої моделі на наукомістку; економічний регіональний розвиток повинен

супроводжуватися екологічною конструкцією замість деструкції та соціальним гуртуванням замість розколу, чого вимагає парадигма сталого розвитку.

У свою чергу, процес територіальної конвергенції на засадах інноваційності та сталості гальмується впливом низки чинників, серед яких: стрімке поширення депресивності просторового розвитку, яке спричиняє утворення так званих «мертвих» зон на території України; не обґрунтоване бюджетне регулювання, яке не чутливо реагує на динаміку регіональних економічних процесів та через механізм міжбюджетних трансфертів стримує розвиток конкурентного середовища для регіонів та, навпаки, сприяє зародженню утриманських настроїв; відсутність обґрунтованих засад еколого-економічного регулювання розвитку регіонів, що не дозволяє формувати регіональну політику на принципах збереження наявних природних ресурсів для наступних поколінь; низька взаємна узгодженість існуючих механізмів регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, що призводить до їх суперечливості та нівелювання внаслідок цього запланованого ефекту від їх дії. Все вище зазначене можна віднести до актуальних методологічних проблем управління соціально-економічним та екологічним розвитком регіонів, нехтування якими може викликати виникнення територіальних депресій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам регіонального регулювання економіки та розробки політики соціально-економічного та екологічного розвитку присвятили свої праці чимало зарубіжних вчених. У витоків формування сучасних теорій та концепцій регіоналізації, просторового розвитку, географічного розміщення продуктивних сил та розробки ефективної регіональної політики зростання стояли такі вчені, як: Фалуді А. [7], Брундтланд Г. [8], Массер І. [9] та інші. У їх працях у різні часи було розкрито принципи сталого розвитку, управління регіонами за моделлю «центр-периферія», впливу інновацій і трансферу технологій на територіальну конвергенцію, класифікації економіки регіонів для забезпечення її зростання, адміністративно-територіального устрою держави та співвідношення

центру та регіонів у регулюванні регіонального розвитку. Більшість основоположників сучасних концепцій територіального розвитку регіонів висловлювали прихильність до ідей децентралізації та сталого розвитку регіонів.

В українській науковій школі регіоналістики та регіональної економіки фундаментальні теоретико-методологічні розробки належать таким вченим, як: Амоша О. А. [4], Геєць В. М. [5], Варналій З. С. [6] та інші. Українська наукова думка була сфокусована на обґрунтуванні організаційно-економічних механізмів подолання соціальної, економічної та екологічної депресії гірничодобувних регіонів, подолання територіальної диференціації та демографічної регіональної кризи, а також доведенні принципів розподілу економічних ресурсів та потужностей у просторі для конвертації територіального потенціалу у економічну ефективність та зростання.

Слід відзначити, що чимало науковців у своїх дослідженнях удосконалювали теоретико-методологічні засади регіонального розвитку різних специфічних сферах [7–9], вбачаючи у конкретній економічній галузі драйвер соціально-економічного регіонального зростання. Наприклад, транспортно-логістичний сектор та галузь відновлювальної енергетики розглядаються деякими авторами як перспективні для регіональної економіки Польщі, оскільки мають відношення до сталого розвитку [7, с.45] та енергоефективності [9, с.98]. Навпаки, вчені у [8, с. 5–14] обґрунтовують, що туризм є основою сучасного непромислового розвитку регіонів. На наш погляд, не зважаючи на конкретизацію економічних секторів розвитку регіональної економіки, усі зазначені дослідження можна узагальнити на підставі того, що запропоновані авторами підходи характеризуються як статичні, оскільки не дозволяють проаналізувати розвиток території, як динамічний процес, обмежують сприйняття розвитку певним моментом часу замість його вивчення протягом необмеженого терміну, чого вимагає сучасна парадигма сталого функціонування соціальної, економічної, екологічної складових регіональної системи.

Найбільш поширеними можна назвати методологічні підходи, спрямовані на:

прям розвитку, сферу прояву розвитку, масштаб поширення територіальних депресій, рівень стабільності змін, ступінь їх динамічності, рівень управління [10, с.23], джерело походження розвитку, його зміст, характер та внутрішні фактори [11], відношення економічного зростання та інновацій [12, с. 13–14], гармонійність, стабільність, збалансованість, врівноваженість, конкурентоспроможність, безпеку сталого розвитку [13], глибину інтеграції до світового господарства [14, с. 72–78] та інші сфери.

На нашу думку, існуючі підходи до визначення міжрегіональної розбалансованості потребують удосконалення. Це пов'язано з тим, що вони ґрунтуються здебільшого на аналізі соціально-економічної сфери, не достатньо враховуючи екологічну складову, що вступає у протиріччя з принципами сталого розвитку; відображають таку ознаку розвитку, як «за сферою прояву», без прийняття до уваги інших різноманітних ознак, що характеризують динаміку, інноваційність, генезис розвитку тощо; не достатньо уваги приділяють ризикам виникнення територіальних депресій. Внаслідок виявлених недоліків у існуючій методиці оцінки регіональних відмінностей розвитку можливе некоректне визначення фактичного стану міжрегіональної диференціації, не коректна інтерпретація даних та не обґрунтоване інформаційне забезпечення процесу розробки механізмів регулювання розвитку регіонів.

Незважаючи на значну увагу до питання стимулювання розвитку регіонів з боку вітчизняних та зарубіжних вчених, наявність великої кількості наукових праць та прогнозів, Україні слід віднайти власну унікальну модель розвитку регіонів, побудовану на обґрунтуванні методологічних основ економічної політики та механізмів регулювання регіонального розвитку, що є актуальним для теорії регіональної економіки та розвитку продуктивних сил особливо в контексті державного курсу на підвищення ролі регіонів.

Таким чином, серед не вирішених питань проблеми формування методологічних засад регіонального розвитку для попередження виникнення територіальних депресій можна відзначити наступні. Формування потребують комплексні фундаментальні теоре-

тичні засади забезпечення соціально-економічного розвитку продуктивних сил регіонів та механізми регулювання та стимулювання регіонального розвитку.

Необхідно виявити першочергові завдання для подолання просторової асиметрії розміщення продуктивних сил, обґрунтувати методи розвитку депресивних регіонів, доповнити методологію регіонального вирівнювання, проаналізувати зарубіжний досвід регіональної політики з обґрунтуванням шляхів його адаптації до українських реалій, надати практичні рекомендації щодо ефективного формування кластерів та покращення регіонального інвестиційного клімату.

Формулювання мети статті. Таким чином, метою дослідження є окреслення методологічних проблем управління соціально-економічним та екологічним розвитком регіонів для оцінки ризиків та попередження негативних процесів виникнення територіальних депресій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб сформулювати проблеми розвитку продуктивних сил у регіонах та окреслити методологічне підґрунтя їх вирішення було здійснено аналіз напрямів державної регіональної політики.

Аналізуючи особливості та чинні пріоритети соціально-економічного розвитку регіонів України, можна прийти до висновку про значимість побудови оптимальної моделі відносин між центром та регіонами на сучасному етапі реформування економіки України. При цьому, методологічними передумовами для формування економічної політики регіонального розвитку під впливом новітніх чинників є врахування принципів самоорганізації регіональної системи, її соціально-економічної динаміки та державно-приватно-громадського партнерства.

Ретроспективний аналіз еволюції поглядів на цілі та завдання регулювання регіонального розвитку в Україні дозволяє встановити переваги та недоліки різних підходів. Головною особливістю підходів до розвитку регіональної економіки є те, що всі вони спрямовані на задоволення інтересів різних суб'єктів: бізнесу, соціуму, держави, у той час, коли, наприклад, у Європейській політиці регіонального розвитку спостерігається

орієнтація на пріоритетність цілей надутворення ЄС поряд з інтересами окремих держав-членів [15, с. 335–342]. Відповідно до цього, у різні часи кардинально змінювалися пріоритети та цілі регулювання регіонального розвитку, які просто не встигали бути втіленими у життя.

Вивчення генезису депресивності просторового розвитку дозволило зробити висновки, що й дотепер політика державного регулювання регіонального розвитку з метою уникнення загострень соціально-економічних проблем на певних територіях є не обґрунтованою та не запланованою.

Аналіз істотних характеристик процесу регіонального вирівнювання, теоретико-методологічні підходи до визначення яких впливають на кінцеву конфігурацію та ефективність механізмів подолання територіальної диференціації дозволив систематизувати існуючі типи механізмів та на цій основі запропонувати новий підхід до концепції формування політики регіонального вирівнювання в Україні, згідно якого економічно ефективною була б політика точкового регіонального вирівнювання та підсилення відповідальності бізнесу за розвиток регіонів, як це доведено у [16, с. 595–607].

Особливе місце у методологічному підґрунті управління соціально-економічним та екологічним розвитком регіонів посідають дослідження механізмів бюджетного регулювання, спрямованих на стимулювання розвитку регіонів та їх конвергенцію. Обґрунтування низки протиріч, існуючих між принципами бюджетного регулювання та регіонального розвитку дозволило висунути гіпотезу про те, що доречною була б концепція трансфертно-варіативного підходу до регулювання бюджетних надходжень відповідно до положень Бюджетного Кодексу України. Водночас механізми краудфандингу та краудсорсингу формують соціальну відповідальність суспільства та домогосподарств за регіональний розвиток, у яких, на відміну від бізнес-структур, відсутні протиріччя між власними та регіональними цілями розвитку [17].

З метою вирішення проблеми комплексного регіонального вирівнювання також доцільно доповнити існуючу класифікацію

регіональних відмінностей у розвитку новими ознаками, щоб врахувати нові чинники глобального економічного середовища та економічної системної динаміки під час прийняття управлінських рішень щодо попередження виникнення депресивного стану просторового розвитку.

До методологічних проблем соціально-економічного та екологічного розвитку регіонів слід віднести проблеми адміністративно-територіального устрою, еколого-економічних характеристик регіональної економіки, системи державного управління під час формування економічної політики і механізмів регулювання регіонального розвитку. На прикладі регіонів України видно, як не упорядкованість існуючої схеми територіально-адміністративного устрою, не досконалість понятійного апарату, суперечливість категорій АТУ Конституції України, не визначеність чіткої процедури утворення районів негативно позначаються на регулюванні регіонального розвитку.

Екологічна проблематика розвитку регіонів дедалі стає все гострішою і потребує окремої політики для формування потенціалу ресурсного забезпечення економіки регіонів [18]. Тому, на наш погляд, необхідно розглянути можливість регулювання регіонального розвитку при умові дотримання структурно-кількісної еколого-економічної рівноваги всієї регіональної системи, а також з урахуванням сценаріїв розвитку регіональної економіки під впливом еколого-економічних «малих» факторів, існування яких підтверджено загальнонауковими положеннями про складність соціально-економічних систем та закономірності їх поведінки.

Еволюційно-хронологічний метод пізнання дозволяє передбачити можливість використання у практиці моделі вибіркової децентралізації у державному управлінні розвитком регіонів із залученням компаній [19]. Також важливою методологічною проблемою є визначення ефективності та результативності надсистеми державного управління згідно критерію керованості регіональної підсистеми.

Дослідження принципів та механізмів регіональної політики у інших країнах, переважно з розвинутою ринковою економікою показують важливі розбіжності з україн-

ськими реаліями, які знаходяться у площині фінансування регіонального розвитку, узгодження з глобальною або наднаціональною політикою, реалізації спеціальних ініціатив з територіального розвитку. Необхідно цілеспрямовано відібрати суттєві факти, концепції, моделі, механізми, експертні оцінки регіональної політики країн – діючих та асоційованих членів ЄС, а також тих, які готуються до вступу, на основі чого обґрунтувати оптимальну систему та структуру регулювання регіонального розвитку, прийнятну для України з урахуванням євроінтеграційних пріоритетів. Так, на наш погляд, існує чіткий системоутворюючий принцип європейської регіоналістики та формування регіональної економічної політики, який полягає у багаторівневій самоідентифікації громадян у межах однієї країни.

Залишається методологічно не опрацьованим процес формування кластерних територіально-виробничих утворень, що складає частину економічної безпеки регіональної економіки [20, с. 38–41]. На підставі аналізу рівнів, складових та ефективності регулювання регіонального розвитку на етапах

від формування до впровадження регіональної економічної політики можна стверджувати, що релевантним у сучасних економічних умовах є агентно-процесний підхід до проектування кластерів.

Потребує доповнення категоріальний апарат, який становить теоретичну основу процесу формування регіонального інвестиційного клімату, щоб більш глибоко дослідити сутність та динамічні характеристики інвестиційного клімату регіону, розробити модель його формування та поліпшення. Певні аспекти об'єктивної економічної реальності, які характеризуються опортуністичною поведінкою економічних суб'єктів, повинні знайти відображення у новітній моделі сталого регіонального розвитку, розроблений на основі методологічного біхевіоріального підходу.

Як зазначалося вище, методологічні проблеми управління соціально-економічним та екологічним розвитком регіонів можуть стати негативними чинниками та сприяти процесу виникнення територіальних депресій, оскільки містять у собі фактори ризиків нерівномірності територіального розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Ризики виникнення територіальних депресій

Класифікаційна ознака	Тип	Обґрунтування
За джерелом виникнення	Природні	Неможливість соціально-економічного розвитку території пов'язана з негативним впливом природних факторів (погіршення клімату, вичерпання природних ресурсів для економічно моноструктурних регіонів, природні катастрофи, природні умови, що ускладнюють розвиток логістики та інфраструктури тощо)
	Техногенні	Неможливість соціально-економічного розвитку території пов'язана з негативним впливом техногенних факторів (території відчуження через техногенні катастрофи, промислові зони працюючих підприємств, не придатні для життя)
За сферою прояву	Соціальні	Неможливість соціально-економічного розвитку території пов'язана з вірогідністю виникнення соціальних факторів негативного впливу (демографічний спад, соціально-етнічні конфлікти, гендерна нерівність тощо)
	Економічні	Неможливість соціально-економічного розвитку території пов'язана з вірогідністю виникнення економічних факторів негативного впливу (втрата ринків збуту, застарілі виробничі потужності, низька конкурентоспроможність продукції, втрата робочої сили тощо)
	Екологічні	Неможливість соціально-економічного розвитку території пов'язана з вірогідністю виникнення екологічних факторів негативного впливу
За рівнем виникнення	Локальні	Ризики локального характеру виникають на окремих територіях, підприємствах регіону, але не є притаманними для всього регіону
	Регіональні	Ризики, що виникають на всій території регіону і загрожують його соціально-економічному розвитку
	Національні	Ризики зовнішнього характеру по відношенню до регіону, які виникають на рівні держави в цілому
	Глобальні	Ризики зовнішнього характеру по відношенню до регіону та держави, які виникають у міжнародному просторі

Зокрема, існують чимало підходів до тлумачення сутності регіону, зокрема, як адміністративно-територіального утворення та як території, що являє очевидну спільноту, має економічну та соціальну подібність. Водночас, існують численні проблеми теперішнього адміністративно-територіального устрою України, які гальмують регіональний розвиток. В результаті, незрозумілим та необґрунтованим залишається з'ясування того факту, який же підхід слід використовувати під час формування ефективної державної регіональної політики і розробки механізмів регулювання регіонального розвитку. Адже від того, що розуміється під поняттям «регіон» залежать механізми моніторингу та попередження соціально-економічних депресій.

підходять до аналізу причин виникнення просторової депресії, її класифікацій. Однак, методи державного впливу на розвиток депресивних моно-міст та регіонів, які вже розроблялися для умов України, є надто загальними, не конкретизованими та розмитими. Між тим, необхідно більш детально розкрити зміст цих методів розвитку депресивних територій, проаналізувати результати їх впровадження на окремих територіях, якщо облік таких вівся, для того, щоб здійснити порівняння з тими методами комплексного саморозвитку депресивних регіонів України (на прикладі гірничодобувних), які можуть бути розроблені найближчим часом. Для цього, на наш погляд, доцільно проаналізувати стадії процесу утворення соціально-економічної депресії регіонів (рис.1).

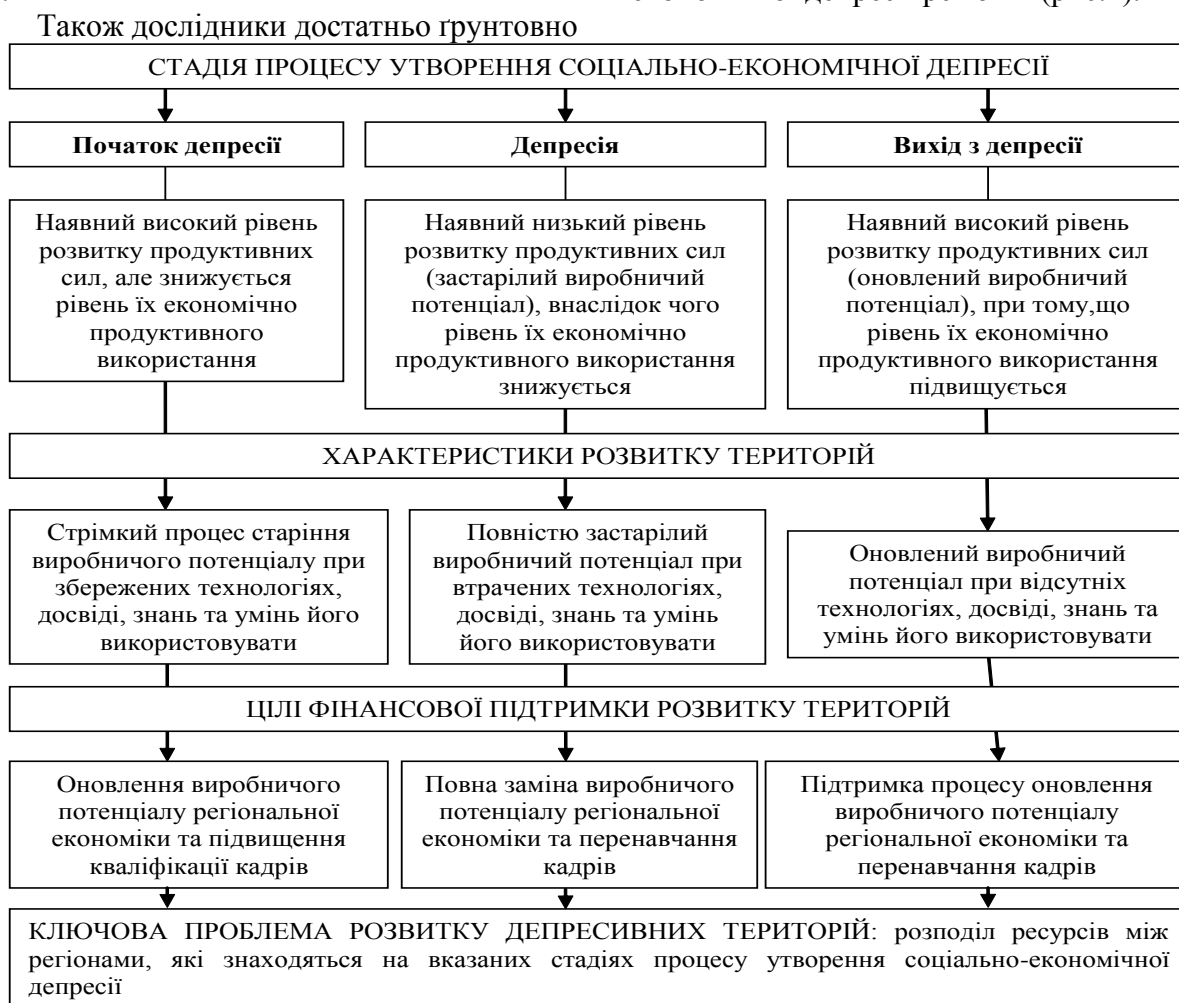

Рис.1 Характеристики розвитку депресивних регіонів залежно від стадії процесу утворення соціально-економічної депресії

Представляє практичну цінність існуючий механізм оцінки регіональних відмінностей. Однак, він суперечить пріоритету

інноваційного розвитку економіки, тому що не враховує показників інноваційної активності.

ності регіонів. Між тим, у інноваційно-економічному розвитку областей України можна виділити такі показники, як реалізована інноваційна продукція відносно до витрат на інноваційну діяльність; витрати на виконання наукових робіт на 1 працівника наукових установ тощо. Взагалі необхідно розробити цілу систему обліку інформації щодо інноваційного розвитку регіональної економіки. Потребує розрахунків процес рейтингування регіонів за їх інноваційним розвитком. Це може скласти основу для розподілу бюджетних коштів держави на інноваційний розвиток регіонів, якщо така основа буде складена коректно та об'єктивно.

Під час аналізу існуючих протиріч між бюджетним регулюванням та регіональним розвитком стає зрозуміло, що держава зацікавлена у збільшенні фінансових надходжень у бюджет, а приватні економічні суб'єкти у їх зменшенні. Така практика притаманна економіці України. Адже відомим є те, що у деяких розвинутих країнах Європи, наприклад, Швейцарії, Швеції, Ліхтенштейні, про надійність підприємства судять за кількістю сплачених податків. І тому, підприємства, навпаки, прагнуть здійснювати достатні платежі у бюджет для підвищення свого рейтингу. Тоді у якій же площині знаходиться це протиріччя: у економічній або ідеологічній та морально-етичній?

Еколого-економічний регіональний розвиток, на наш погляд, повинен ґрунтуватися на такому важливому показнику, як приріст обсягів валового регіонального продукту залежно від фактору норми використання природних ресурсів на 1 підприємство [21, с. 65–67]. При цьому показник обсягів валового регіонального продукту по кожному виду продукції та послуг повинен бути виражений в умовних одиницях. Зрозуміло, що при надзвичайно великій номенклатурі виробництва у регіоні дуже важко буде привести цю номенклатуру до однакових умовних одиниць і тому це також потребує досліджень. Вочевидь, нехтування екологічним розвитком територій прямо призведе до екологічної територіальної катастрофи.

Висновки. Одержані під час наукових пошуків та досліджень теоретичні результати та висновки є значущими для розвитку економічної науки, а саме тієї її частини, яка

стосується раціонального використання продуктивних сил і регіональної економіки. Вони спрямовані на удосконалення існуючих теоретико-методологічних засад формування економічної політики і механізмів регулювання регіонального розвитку в Україні для забезпечення підвищення конкурентоспроможності вітчизняних регіонів, подолання територіальної диференціації та повноцінної інтеграції у європейський соціально-економічний простір. У таких аспектах, як формування кластерних територіально-виробничих утворень, забезпечення сталого регіонального розвитку, підвищення рівня привабливості регіонального інвестиційного клімату, подані у роботі теоретичні напрацювання виходять за межі соціально-економічних та екологічних умов України та стосуються розвитку наукових підходів до пізнання процесів регіональної економіки, які однаково властиві регіонам будь-якої країни.

У подальшому наукові результати можуть бути використанні для удосконалення державного регулювання, формування економічної, соціальної та екологічної політики як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, окремими підприємствами для оцінки та прогнозування регіонального середовища, у якому вони працюють.

Література

1. Andreas Faludi (2000) The European Spatial Development Perspective – What Next?, *European Planning Studies*, 8:2, pp. 237-250. DOI: 10.1080/096543100110866
2. Brundtland, G. H. (1987). What is sustainable development. *Our common future*, 8(9).
3. Ian Masser (1990). Technology and Regional Development Policy: A Review of Japan's Technopolis Programme, *Regional Studies*, 24:1, pp. 41-53. DOI: 10.1080/00343409012331345774
4. Амоша О. І. Пріоритети розвитку депресивних регіонів / О. І. Амоша, І. В. Петенко // *Наукові праці НДФІ*. – 2012 – №3. – С. 50–56.
5. Гєєць В. М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України / В. М. Гєєць // *Економіка України*. – 2014. – №12. – С. 4–19.
6. Варналій З. С. Регіональна політика України: нові умови, нові вимоги / З. С. Варналій // *Стратегічні пріоритети*. – 2007. – №1. – С. 141–149.
7. Ogryzek, Marek, and Ada Wolny-Kucińska. (2021). «Sustainable Development of Transport as a Regional Policy Target for Sustainable Development – A Case Study of Poland», *ISPRS International Journal of Geo-Information* 10, no. 3: 132. <https://doi.org/10.3390/ijgi10030132>

8. Taotao Deng, Yukun Hu, Mulan Ma, Regional policy and tourism: A quasi-natural experiment, *Annals of Tourism Research*, Volume 74, 2019, pp. 1-16. ISSN 0160-7383, <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.10.001>

9. Śleszyński, Przemysław, Maciej Nowak, Agnieszka Brelik, Bartosz Mickiewicz, and Natalia Oleszczyk. (2021). «Planning and Settlement Conditions for the Development of Renewable Energy Sources in Poland: Conclusions for Local and Regional Policy», *Energies* 14, no. 7: 1935. <https://doi.org/10.3390/en14071935>

10. John R. Moodie, Mari Wøien Meijer, Viktor Salenius & Michael Kull (2021). Territorial governance and Smart Specialisation: empowering the sub-national level in EU regional policy, *Territory, Politics, Governance*. DOI: 10.1080/21622671.2021.1905542

11. Hanna Mattila, Eva Purkarthofer & Alois Humer (2020). Governing 'places that don't matter': agonistic spatial planning practices in Finnish peripheral regions, *Territory, Politics, Governance*. DOI: 10.1080/21622671.2020.1857824

12. Andreas Öjehag-Pettersson (2020). Measuring innovation space: numerical devices as governmental technologies, *Territory, Politics, Governance*, 8:5, pp.621-638. DOI: 10.1080/21622671.2019.1601594

13. Yasmine Willi, Marco Pütz & Joost Jongerden (2020). Unpacking legitimacy in regional development: asymmetric justification and the functioning of regional development agencies, *Territory, Politics, Governance*. DOI: 10.1080/21622671.2020.1805352

14. Tessa Talitha, Tommy Firman & Delik Hudalah (2020). Welcoming two decades of decentralization in Indonesia: a regional development perspective, *Territory, Politics, Governance*, 8:5, pp. 690-708. DOI: 10.1080/21622671.2019.1601595

15. Michael Keating (2021). Beyond the nation-state: territory, solidarity and welfare in a multiscalar Europe, *Territory, Politics, Governance*, 9:3, pp. 331-345. DOI: 10.1080/21622671.2020.1742779

16. John Harrison (2021). Seeing like a business: rethinking the role of business in regional development, planning and governance, *Territory, Politics, Governance*, 9:4, pp. 592-612. DOI: 10.1080/21622671.2020.1743201

17. Бахур Н. В. Краудфандинг та краудсорсинг як інструменти стимулювання розвитку регіонів та громад / Н. В. Бахур // Ефективна економіка. – 2021. – № 9. – URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9282>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.9.85.

18. Топалова І. А. Формування потенціалу ресурсного забезпечення економіки регіону: теоретичний аспект / І. А. Топалова // Ефективна економіка. 2020. – № 10. – URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8263> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.63.

19. Мацьків Р. Т. Соціально відповідальна діяльність компаній в контексті регіонального розвитку / Р. Т. Мацьків // Ефективна економіка. – 2020. – № 6. – URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7942>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.6.51.

20. Давидова І. О. Теоретичні основи формування системи економічної безпеки регіону та її роль

у забезпеченні національної безпеки держави / І. О. Давидова, В. В. Лебедченко // Бізнес-Інформ. – 2020. – №5. – С. 36–42. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-36-42>.

21. Писаренко П. В., Самойлік М. С., Диченко О. Ю., Руденко О. М. Оптимізація організаційної структури управління ресурсно-екологічною безпекою на регіональному рівні на інноваційних засадах / П. В. Писаренко, М. С. Самойлік, О. Ю. Диченко, О. М. Руденко // Бізнес-Інформ. – 2020. – №8. – С. 60–68. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-60-68>.

References

1. Andreas Faludi (2000). The European Spatial Development Perspective - What Next? *European Planning Studies*, (8:2), 237-250, DOI: 10.1080/096543100110866

2. Brundtland, G. H. (1987). What is sustainable development. *Our common future*, 8(9).

3. Ian Masser (1990). Technology and Regional Development Policy: A Review of Japan's Technopolis Programme. *Regional Studies*, (24:1), 41-53, DOI: 10.1080/00343409012331345774

4. Amosha, O.I., & Petenko, I.V. (2012). Priorytety rozvytku depresyynykh rehioniv. *Naukovi pratsi NDFI*, (3), 50-56.

5. Geets, V.M. (2014). Instytutsiyna obumovlenist innovatsiynykh protsesiv u promyslovomu rozvytku Ukrainy. *Ekonomika Ukrainy*, (12), 4-19.

6. Varnaliy, Z.S. (2007). Rehionalna polityka Ukrainy: novi umovy, novi vymohy. *Stratichichni Priorytety*, (1), 141-149.

7. Ogryzek, Marek, and Ada, Wolny-Kucińska. (2021). Sustainable Development of Transport as a Regional Policy Target for Sustainable Development – A Case Study of Poland, *ISPRS International Journal of Geo-Information* 10, (3), 132. <https://doi.org/10.3390/ijgi10030132>

8. Taotao, Deng, Yukun, Hu, & Mulan, Ma. (2019). Regional policy and tourism: A quasi-natural experiment, *Annals of Tourism Research*, Volume 74, pp. 1-16. ISSN 0160-7383, <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.10.001>

9. Śleszyński, Przemysław, Maciej, Nowak, Agnieszka, Brelik, Bartosz, Mickiewicz, & Natalia, Oleszczyk. (2021). Planning and Settlement Conditions for the Development of Renewable Energy Sources in Poland: Conclusions for Local and Regional Policy. *Energies*, 14, (7), 1935. <https://doi.org/10.3390/en14071935>

10. John, R. Moodie, Mari, Wøien Meijer, Viktor, Salenius, & Michael, Kull (2021). Territorial governance and Smart Specialisation: empowering the sub-national level in EU regional policy, *Territory, Politics, Governance*. DOI: 10.1080/21622671.2021.1905542

11. Hanna, Mattila, Eva, Purkarthofer, & Alois, Humer (2020). Governing 'places that don't matter': agonistic spatial planning practices in Finnish peripheral regions. *Territory, Politics, Governance*. DOI: 10.1080/21622671.2020.1857824

12. Andreas, Öjehag-Pettersson (2020). Measuring innovation space: numerical devices as governmental

- technologies. *Territory, Politics, Governance*, (8:5), 621-638. DOI: 10.1080/21622671.2019.1601594
13. Yasmine. Willi, Marco, Pütz & Joost, Jongerden (2020). Unpacking legitimacy in regional development: asymmetric justification and the functioning of regional development agencies. *Territory, Politics, Governance*. DOI: 10.1080/21622671.2020.1805352
14. Tessa, Talitha, Tommy, Firman, & Delik, Hudalah (2020). Welcoming two decades of decentralization in Indonesia: a regional development perspective. *Territory, Politics, Governance*, (8:5), 690-708. DOI: 10.1080/21622671.2019.1601595
15. Michael, Keating (2021). Beyond the nation-state: territory, solidarity and welfare in a multiscalar Europe. *Territory, Politics, Governance*, (9:3), 331-345. DOI: 10.1080/21622671.2020.1742779
16. John, Harrison (2021). Seeing like a business: rethinking the role of business in regional development, planning and governance, *Territory, Politics, Governance*, (9:4), 592-612. DOI: 10.1080/21622671.2020.1743201
17. Bakhur, N. (2021). Kraudfandinh ta kraud-sorsinh yak instrumenty stymuliuvannia rozvytku rehioniv ta hromad. *Efektivna ekonomika*, (9). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9282>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.9.85
18. Topalova, I. (2020). Formuvannia potentsialu resursnoho zabezpechennia ekonomiky rehionu: teoretychnyy aspekt. *Efektivna ekonomika*, (10). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8263>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.63
19. Matskiv, R. (2020). Sotsialno vidpovidalna diialnist kompaniy v konteksti rehionalnoho rozvytku. *Efektivna ekonomika*, (6). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7942>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.6.51
20. Davydova, I.O., & Lebedchenko, V.V. (2020). Teoretychni osnovy formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky rehionu ta yiyi rol u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky derzhavy. *Biznes-Inform*, (5), 36-42. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-36-42>
21. Pisarenko, P.V., Samoilik, M.S., Dychenko, O.Yu., & Rudenko, O.M. (2020). Optymizatsiia orhanyzatsiynoi struktury upravlinnia resursno-ekolohichnoiu bezpekoiu na rehionalnomu rivni na innotsiynykh zasakh. *Business-Inform*, (8), 60-68. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-60-68>.

ISSUES OF MANAGING SOCIAL, ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT OF REGIONS AND RISKS OF SPATIAL DEPRESSIONS

M. S. Pashkevich, D.E., Professor, Dnipro University of Technology

Methods. The study of the issues of social, economic and environmental development of regions and the risks of appearance of spatial depressions is based on the theoretical and methodological principles of theories of spatial and regional development, innovation, budgeting, territorial convergence and depression. General scientific research methods that were used are the method of analysis and synthesis – in the research of regional alignment policy; the method of general and special – in substantiating the specifics of the territorial structure; the method of classification – when creating a typology of risks of spatial depressions.

Results. The article examines a number of methodological issues related to regional convergence, budget regulation, territorial organization, stimulating a favourable investment climate for social, economic and environmental development of regions. The debatable nature of some aspects of modern regional development policy is shown. The risks of spatial depressions are analysed, and it is substantiated that they are divided into natural and technology-based; social, economic and environmental; local, regional, national and global. Attention is paid to building the optimal model of relations between the center and the regions at the present stage of reforming the economy of Ukraine. An agent-process approach to the design of clusters of spatial social, economic and environmental development is proposed.

Novelty. Based on the generalization of theoretical provisions, the issues and directions of improving the management of social, economic and environmental development, as well as the risks of spatial depressions are outlined.

Practical value. Classification of risks of spatial depressions, accentuation of problems of managing social, economic and environmental development of regions will allow to form more effective policy of regional development and to provide stimulation of regional economy.

Keywords: region, regional economy, development, spatial depression, risk, management, social and economic development, environmental development, investment climate, policy.

Надійшла до редакції 9.11.21 р.